

myslu“, postaveného nezřídka na širších sociálních nerovnostech.

Závěrečné dvě kapitoly knihy nastolují otázku, zda jsou světové rodiny „pionýry interkulturality“ (s. 189) a ranou formou světové společnosti (s. 204). Mezi základní znaky těchto rodin patří nepochybně otevřenost světu, vzájemná důvěra, změna a vznik nového. Jak by v této souvislosti na počátku roku zemřelý Beck asi hodnotil postoje a chování některých z nás (včetně celých národních vlád), kteří žijeme (z našeho pohledu) ve střední Evropě a ohrazujeme se prostorově, mentálně i symbolicky silnými zdmi před příchodem lidí migrujících ze zemí válečných konfliktů probíhajících na východ od nás, jsme uzavření, nedůvěřiví, lpíme na „starých pořádcích“ a bráníme se přijmout jednotlivce i rodiny s jinou životní zkušeností, jinou vírou a kulturou.

Knihy *Dálková láska* je o různých aktuálních formách a proměnách nejdůvěrnějších a nejsoukromějších vztahů, na jejichž proměnu spolupůsobí vnější vlivy a faktory. Jsou zde vůbec poprvé konceptuálně vymezeny a analyzovány

tzv. světové rodiny (srov. pozn. 18 na s. 203), a to optikou, která boří metodologický nacionalismus rozpracováním základů „metodologického kosmopolitismu pro sociologii lásky a rodiny“ (s. 203). Kniha je však inspirativní nejen z teoretického a metodologického hlediska, ale také proto, že autorská dvojice využívá pro své analýzy kromě vědeckých zdrojů rovněž krásnou literaturu (z níž některé analyzované tituly byly přeloženy i do češtiny), mediální zprávy i informace z online zdrojů. S pestrostí tématu stejně jako s mnohočetností využívaných zdrojů koresponduje barvitost jazyka, která není typická pro práce vzniklé v rámci „naší domácí proveniencí“. Škoda jen, že při překladu nebyl důsledněji aplikovaný genderově senzitivní jazyk a překladatelka používá generické maskulinum tam, kde se hovoří převážně, nebo dokonce výhradně o ženách, jako je tomu často u tématu migrace. Na druhou stranu je třeba ocenit nelehkou práci překladatelky, neboť některé novotvary představují překladatelský oříšek, jak naznačuje již samotný název práce „dálková láska“ (v německém originálu *Fernliebe*, v angličtině *distant love*).

PROMĚNY PRÁCE V GLOBÁLNÍM KAPITALISMU: OD GLOBÁLNÍ TOVÁRNY PO GLOBÁLNÍ DOMOV / ZUZANA UHDE

KOBOVÁ, ĽUBICA (ED.). 2015. *FEMINISTKY HOVORIA O PRÁCI*. BRATISLAVA: ASPEKT.

Knihy *Feministky hovoria o práci*, kterou editorský nakladatelství Aspekt připravila Ľubica Kobová, představuje v slovensko-českém jazykovém prostředí ojedinělý počín. Kniha se ve svém celku zabývá proměnou práce v pozdním kapitalismu ve vztahu k genderovým sociálním strukturám a z perspektivy vztahu produktivní a reprodukční práce. Zatímco Pun Ngai a Małgorzata Maciejewska analyzují praktiky disciplinace

těla dělnic ve zvláštních ekonomických zónách v Číně a v Polsku, Martina Sekulová se věnuje nájemné domácí péči o seniory, kterou vykonávají migrantky ze Slovenska v Rakousku. Tyto kapitoly vycházející z etnografického výzkumu jsou ve sborníku zasazeny do teoretického rámce kapitol o proměnách pracovní etiky z pera Kathi Weeks a o vývoji argumentů marxistického feminismu z pera Miroslavy Mišíčkové.

Na problematiku genderu ve vědě a v akademii se zaměřila řada podnětných příspěvků. Například Ana M. Gonzáles spolu s Beatriz Revelles Benavente se ve svém vystoupení věnovaly vědecké excelenci a jejím dopadům na ženy ve vědě. Jak uvedly, přestože se tento koncept objevil během 80. let, kdy spadl zejména do oblasti věd medicínských a chemických a patřil spíše k okrajovým termínům, od roku 2000 se stal centrálním tématem vědních politik. Ovlivňuje to, jak se dělá vědecký výzkum a jaký typ vědeckého výzkumu je podporován, i samotnou podobu akademických kariér. Autorky přitom apelovaly na potřebu alternativní definice vědecké excelence, která nebude vylučovat ženy, bude počítat s přerušovanými a alternativními akademickými kariérami a která bude zahrnovat také další aspekty vědy a vědecké produkce než současné úzké zaměření na impaktované články. Zdůraznily, že pro kvalitní vědu je a vždy byla zásadní podpora kritické vědecké masy, z níž jedině se může rekrutovat nový a kreativní výzkum. Současná cesta však stojí na téměř výhradní podpoře vědeckých elit, čímž se jednak zvyšují nerovnosti mezi vědci a vědkyněmi navzájem a zároveň na úkor pouhých několika elit jsou finance odčerpávány z míst, kde by mohly sloužit rozvoji pluralitních pohledů na zkoumaná témata. Autorky se zmiňovaly např. o extrémních nerovnostech mezi vědci/vědkyněmi, které způsobují např. granty ERC mezi držiteli grantů, kterým jsou nabídnuty královské podmínky pro vědeckou práci na straně jedné, a lidmi, kteří jsou v rámci těchto grantů zaměstnáváni za podmínek o poznání horších, bez perspektivních pracovních smluv a bez jakýchkoliv pracovních jistot.

O tom, že ani ve Skandinávii nemá genderová rovnost v akademickém prostředí na různých ustláno, pak vypovídal i příspěvek Thomase Brosen Smidta a G. M. Pétursdóttir z Islandské univerzity, kteří ve svém příspěvku názorně ukázali, jak se postupně vyprazdňují termíny „diverzita“ a „rovnost“ v univerzitních politikách. Přestože je Island často považován za ráj genderové rovnosti a pod-

Kathi Weeks v první kapitole, která je současně první kapitolou její knihy *The Problem with Work*, rozebírá proměnu pracovní etiky od protestantské etiky povinnosti přes průmyslovou etiku zásluh po postindustriální etiku seberealizace. Weeks začíná výkladem vzniku protestantské etiky práce, která podle Maxe Webera kladla důraz na úsilí zhmotňované v těžké práci, jehož ocenění ovšem nepřichází bezprostředně v podobě hmotných či duchovních statků, práce se stává účelem sama o sobě a cílem lidského života se stává výkon povolání. Toto iracionální založení racionálního ekonomického jednání umožnilo oslabení vztahu mezi prací a společenskou nebo ekonomickou užitečností. Náboženská legitimizace zasvěcení života práci byla ale nahrazena v souvislosti s průmyslovou revolucí příslibem ocenění zásluh v podobě sociální mobility, která poskytla nové ospravedlnění práce jako středobodu lidského života. Po nástupu postindustriální éry se tento vztah posouvá o krok dál a cílem práce se stává seberealizace a individuální rozvoj. Materiální zisk v podobě vyšší mzdy za delší práci se zde opět dostává na druhou kolej podobně jako v protestantské etice povinnosti, práce se stává účelem o sobě.

Weeks se dále soustředí na vnitřní antinomie pracovní etiky. Jednak jde o antinomie přítomné v samotném založení pracovní etiky: souběh racionálních a iracionálních norem, produktivistických a spotřebitelských hodnot a předpokladu individuální nezávislosti a společenské závislosti. Jednak jsou v pracovní etice přítomny paradoxy ve vztahu k sociálním bojům. Sociální hnutí využívala pracovní etiku k legitimizaci požadavků rovnosti a inkluze, tím ale současně podporovala dominanci pracovní etiky a jiné linie sociální hierarchizace a vyloučení. Pracovní etika tím poskytla nástroj pro sociální boje proletariátu, současně však posílila jejich podřízení vládnoucí třídě. Stejně tak pracovní etika poskytla legitimizaci požadavkům začlenění dalších skupin do placené práce a zahrnutí dosud vyloučených činností

(např. reprodukčních prací) do sféry placeného zaměstnání, čímž byla ale posílena dominace pracovní etiky, která sociální nerovnosti zakrývá požadavkem důstojné práce (např. když se prostituce stává sexuální prací nebo neplacená domácí práce nájemnou prací) a placenou práci potvrzuje jako smysl života. Tyto vnitřní paradoxy podle Weeks ale nepoukazují pouze na omezení sociálních bojů, ukazují také slabá místa, díky nimž je možné dominanci pracovní etiky narušit.

Svoje rozbory autorka dovádí do současnosti reflexí společenských důsledků postfordistické (postindustriální) pracovní etiky, která vyžaduje přístup k práci jako ke kariéře. Vyloučenou se zde ovšem stává prekarizovaná práce, v níž se individualizovaný požadavek profesionální flexibility kloubí s fordistickou disciplinací těla v pásové výrobě. Právě tento paradox pak detailněji rozvíjejí následující kapitoly Maciejewské a Pun.

Małgorzata Maciejewska ve své kapitole představuje nám blízké prostředí práce ve zvláštních ekonomických zónách v Polsku. Maciejewska prováděla výzkum zúčastněným pozorováním a sama se tak po nějaký čas podřídila tělesné disciplinaci v továrně. Tato kapitola poskytuje také kontextualizaci a makroekonomické souvislosti rozboru monotónní disciplinace těl pracovníků u pásu, včetně fenoménu pracovní chudoby, negativní flexibilizace a souvislostí s genderovou dělbou práce. Maciejewska přesvědčivě vyvrací neoliberální interpretaci trhu jako mechanismu samoregulace nabídky a poptávky, z něhož má vyplývat potřeba přizpůsobit flexibilní výrobě i flexibilní pracovní sílu. Na základě svého výzkumu praktik práce v globální továrně naopak ukazuje, že flexibilizace pracovní síly je v současném systému globálního kapitalismu strategií zvyšování zisku na úkor lidí a mechanismem kontroly pracujících, a dokládá, že ekonomická krize byla využita především k legitimizaci snižování mezd a propouštění. Maciejewska to shrnuje následovně: „Život je na různých úrovních komodifikovaný, jeho přispůsobova-

pory diverzity, základní součástí uvažování o těchto politikách je podle autorů příspěvek předstírání. Rovnost se, stejně jako např. ve Finsku, stává něčím, co už je vyřešeno a čemu není třeba se dále věnovat. Diverzita se v univerzitních politikách pomalu stává heslem, o němž se implicitně předpokládá, že mu všichni rozumí, že není třeba ho vysvětlovat nebo definovat. Nikde není řečeno, proč je to dobré nebo čemu to pomáhá. Naplňování diverzity je téměř vždy podmíněno dostupnými finančními zdroji. Vlastní obsah „diverzity“ a „politik rovnosti“ se pomalu vytrácí, ztrácí svůj reálný obsah, stává se zvykem, slušností, něčím, o čem se předpokládá, že to je dobré, ale nikdo vlastně neví proč.

Cílem konference bylo mimo jiné poukázat na to, že žádné významy není možné dlouhodobě zafixovat a feminismus by měl aktivně nacházet vnitřní rozpory kapitalismu, což se specificky týká např. sexuální práce. Bohužel lze konstatovat, že tato ambice byla naplněna jen zčásti, neboť se často jednalo o kritiky parciální, které neumožnily zevšeobecnění a rozvedení kritiky kapitalismu, tedy jednoho z hlavních témat celé konference. Zároveň na panelech, které jsme navštívily, nebyla ani v závěru konference celistvěji uchopena problematika sexu jako praktik, jež se dotýkají konkrétních genderovaných těl a sexuální práce, což je přitom přinejmenším od zahájení kampaně „Společně za Evropu bez prostitute“ jedním z předmětů diskuse a kontroverze evropského feminismu. Poněkud paradoxní byla i situace, kdy se konference o kapitalismu a sexu konala v zemi, kde je opravdu draho, což se projevilo v selekci účastnic a několika účastníků. Konference tak poskytla především přehled o tom, co se v oblasti feministických studií děje ve Skandinávii a také v dalších relativně bohatých zemích, jako je např. Nizozemí (přestože nezanedbatelná byla i účast Polska).

vanie má vytvárať zisk. Pri pohľade z dnešnej perspektívy zistíme, že ekonomická reštrukturalizácia sa počas transformácie odohrala na úkor straty živobytia (reprodukcie života) väčšiny obyvateľstva v regióne a moderný priemysel spolu so zahraničným kapitálom v zónach tieto zmeny zabetoňovali“ (s. 164).

Kapitola Pun Ngai o situácii čínskych dělníc v jihočínské průmyslové zóně Šen-čen, která je částí její knihy *Made in China*, je výborným kontrapunktem kapitoly Maciejewské. Také Pun prováděla výzkum zúčastněným pozorováním. V protikladu k obecně převládající iluzi, že ve střední Evropě těžíme z výtěžků tranzice ke kapitalismu, zatímco v Číně jsou pracující vystaveni neporovnatelným vykořisťovatelským praktikám, tyto dvě kapitoly ukazují podstatné podobnosti organizace práce v globálních továrnách ať v Polsku či Číně. V obou případech jsou pracující zbavováni práv, protože ekonomická nutnost udržet si zaměstnání téměř znemožňuje otevřený protest, ačkoli Pun ukazuje subverzivní praktiky zejména pomocí zpomalení práce. V obou případech si ženy poškozují zdraví, jsou například vystaveny vlivu látek, které způsobují neplodnost nebo rakovinu. Obě kapitoly také ukazují součinnost globálního kapitálu se státem na vytváření podmínek pro vykořisťování práce, eliminaci práv a disciplinaci, která se otiskuje do těl pracujících.

Další linie knihy se věnuje specificky reprodukční práci ve vztahu k proměně placené práce. Miroslava Mišíková ve své kapitole rozebírá historii vývoje argumentů marxistického feminismu, zvláště s ohledem na klíčové dobové diskuse 70. a 80. let a feministické sociální boje za uznání reprodukční práce. Zde je nutné ocenit právě historickou

kontextualizaci teoretických přístupů k reprodukční práci a kritických rozborů klasického marxismu. Nevyužitou příležitostí ovšem zůstává, že svůj výklad nedovedla až do současnosti, neboť nezahrnula aktuální diskuse o marxisticky inspirovaných prouděch feministického myšlení.

Tento rámec je pak možné aplikovat jako interpretační mřížku na výzkum Martiny Sekulové, jež se ve své kapitole věnuje nájemné péči o starší osoby, kterou představuje z perspektivy domácích pracovníků migrujících ze Slovenska do Rakouska. Slovenské pečovatelky v Rakousku většinou pracují v dvoutýdenních intervalech jako interní pečovatelky, což v praxi znamená 24 hodin 14 dní v kuse. Kapitola výstižně zasazuje tuto sociální formu péče do současných diskusí. Ačkoli se jedná o převážně deskriptivní text, kapitola je přínosná z hlediska své výpovědní hodnoty, neboť prostřednictvím výpovědi pečujících žen poukazuje na ambivalence i mocenské vztahy mezi pečovatelkami/migrantkami a klienty/rodinou/zaměstnavateli a na hluboké nerovnosti v individuální i společenské rovině, které toto uspořádání posiluje a které činí z našich domovů místo reprodukce globálních nerovností.

Knihy z feministické perspektivy předkládá kritický popis společenské reality práce v současném globálním kapitalistickém systému a rozkrývá jak mechanismy prekarizace práce, tak ideologické legitimizace zhoršujících se pracovních podmínek. Jak jsem již naznačila na začátku, publikace u nás vyplňuje určitou mezeru a je možné v ní spatřovat vítaný impuls pro kritiku kapitalismu a prekarizace práce, jejíž genderová dimenze u nás stále není dostatečně pojmenována.

KONTRADIKCE: PŘEDSTAVY O EVROPSKÉ BUDOUCNOSTI. ZPRÁVA Z KONFERENCE / Radka Dudová

Začátkem července se na pařížském Sciences Po (Institut des Sciences politiques) konala konference Contradictions: Envisioning European Futures organizace Council for European Studies (dále CES). CES byl založen v roce 1970 a financován z Fordova grantu, v současnosti sídlí na Kolumbijské univerzitě v New Yorku a sdružuje přibližně stovku světových univerzit a akademických institucí a tisíce individuálních členů. Jeho posláním je podporovat multidisciplinární výzkum Evropy a Evropské unie, zaměřuje se zejména na to, jaké poučení lze získat z evropské historie a integrace pro globální bezpečnost, prosperitu, péči o životní prostředí a demokracii. Takto široce definované téma přivádí na meziročně pořádané konference CES přes tisíce vědců a vědkyň z politologie, sociologie či historie. Převládají příspěvky věnované mezinárodní politické situaci, demokracii, globálním ekonomickým tématům, ale i migraci, identitám nebo sociálním hnutím. Pokud se v programu dobře hledá, najde se i řada panelů zaměřených na genderová témata, která se protínají s výše uvedenými problematikami a kterých se účastní takové špičky v oboru, jako je například Barbara Hobson ze Švédska či Alison E. Woodward působící v současnosti v Bruselu.

Osobně mě na konferenci nejvíce zaujala dvě témata, která se panely vinula jako červená nit: téma prekarizace práce a téma sociálních investic. Prekérní práce byla analyzována v souvislosti s dualizací pracovního trhu, respektive s dualizací sociálního státu. Například Fabio Bolzonaro (University of Cambridge) na srovnání Francie a Itálie poukázal na to, jak jsou současné sociálně demokratické strany neúspěšné ve svých proklamovaných snahách prosazovat sociální spravedlnost, snižovat nezaměstnanost a posilovat ekonomický růst. Zejména v Itálii (ale částečně i ve Francii) měly nedávné kroky sociálně demokratické vlády liberální charakter